

Ślusarski Cz. 2005. *Metodyka Integrowanej Uprawy Ogórka pod Osłonami*. Plantpress, Kraków. (Oddział Skierniewicki)

Bryk H., Jakubowski T., Mika A. 2004. *Ekologiczne metody produkcji owoców*. Krajowe Centrum Rolnictwa Ekologicznego, Radom. (Oddział Skierniewicki)

Herbichowa M., Herbich J. 2005. *Poradniki ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny*. Wyd. Ministerstwo Środowiska – opisy 8 typów siedlisk. (Oddział Gdański).

Monografie

Nalepka D. 2005. *Late Glacial and Holocene palaeoecological conditions and changes of vegetation cover under early farming activity in the south Kujawy region (central Poland)*. Acta Palaeobotanica Suppl. 6: 3–90.

Wasylikowa K., Lityńska-Zajac M., Bieniek A. (red.). 2005. *Roślinne ślady człowieka*. Botanical Guidebooks 28: 1–320.

Lityńska-Zajac M., Wasylikowa K. 2005. *Przewodnik do badań archeobotanicznych*. Sorus, Poznań, 566 s.

Milecka K. 2005. *Historia jezior lobeliowych zachodniej części Borów Tucholskich na tle postglacjalnego rozwoju szaty leśnej*. Wyd. UAM. Poznań, 244 s. [Praca habilitacyjna].

Podręczniki

Palinologia pod redakcją Sonii Dybovej – Jachowicz i Anny Sadowskiej. Wydawnictwo Instytutu Botaniki PAN, Kraków, 2003, 411 s. Praca zespołowa 21 autorów. Podręcznik na rynku księgarskim ukazał się w roku bieżącym.

VIII. WYRÓŻNIENIA

Prof. dr hab. Magdalena RALSKA-JASIEWICZOWA:

Uchwałą Sesji Plenarnej w dniu 21.10.2005 otrzymała wyróżnienie Wydziału Nauk Biologicznych Polskiej Akademii Nauk za redakcję i wkład naukowy w monografię zbiorową pt.

„Late Glacial and Holocene history of vegetation in Poland based on isopollen maps”, 2004.

Dr Bożena NORYSKIEWICZ:

Nagroda rektorska dla zespołu autorów za wydaną w 2004 roku książkę (red. W. Chudziak): *Mons Sancti Laurentii*, t. 2, Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Kałdusie. Studia przyrodniczo-archeologiczne, Toruń.

VARIA

LEKSYKON BOTANIKÓW POLSKICH

Dictionary of Polish Botanists

58. SZYMON TRUSZ

1. Data i miejsce urodzenia i śmierci. Ur. 2 VI 1851, Złoczów (wschodnia Galicja), zm. po 1 II 1927 [brak dokładniejszych danych], może Złoczów?

2. Rodzina. Ojciec – [być może] Teofil, urzędnik w urzędzie podatkowym w Glinianach (wschodnia Galicja); [brak danych o matce, ew. żonie i innych członkach rodziny, może miał syna Romana ur. 7 VI 1891 w Złoczowie].

3. Wykształcenie. [Brak informacji o wcześniejszych etapach edukacji]. Od 1873 [może do 1878] – studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Lwowskiego.

4. Stopnie naukowe i dane bibliograficzne rozpraw. 5 VI 1882 – egzamin nauczycielski z historii naturalnej na całe gimnazjum, a z fizyki i matematyki – na niższe gimnazjum dla nauczycieli szkół średnich z językiem wykładowym polskim i niemieckim, 15 II 1893 – restryktem prezydium Rady Szkolnej Krajowej został zatwierdzony w zawodzie nauczycielskim i otrzymał tytuł c.k. profesora, 30 III 1896 – egzamin nauczycielski z gimnastyki.

5. Przebieg pracy zawodowej. Uniwersytet Lwowski: 29 IX 1879 lub 1880 – [prawdopo-

dobnie] 30 IX 1881 – asystent w muzeum botanicznym z biblioteką podręczną, zielnikiem, pracownią fizjologiczną i zbiorem preparatów (u prof. Teofila Ciesielskiego). Szkolnictwo średnie: 1881–1882 – zastępca nauczyciela (suplent gimnazjalny) w c.k. akademickim Wyższym Gimnazjum we Lwowie, 1882–1887 – zastępca nauczyciela w Gimnazjum oo. Bazylianów w Buczaczu, 20 IX 1887 – przeniesiony do c.k. Gimnazjum w Złoczowie, 1887–1888 – zastępca nauczyciela w c.k. Gimnazjum w Złoczowie, 18 VIII 1888 – przeniesiony do c.k. Gimnazjum w Przemyślu, 1888–1889 – zastępca nauczyciela w c.k. Gimnazjum w Przemyślu, IX 1889 – przeniesiony do c.k. Gimnazjum w Jarosławiu, 1889–1890 – zastępca nauczyciela, a następnie rzeczywisty nauczyciel w c.k. Gimnazjum w Jarosławiu (20 I 1890 – mianowany rzeczywistym nauczycielem reskrytem ministra wyznań i oświaty), 2 IX 1890 – prezydium c.k. Rady Szkolnej Krajowej zezwoliło na zamianę posad: Szymon Trusz przeszedł z Jarosławia do Złoczowa, a na jego miejsce – dr Józef Limbach ze Złoczowa do Jarosławia, 2 IX 1890 – 18 VII 1912 – c.k. Gimnazjum w Złoczowie, 15 IX 1899 – reskrytem ministra wyznań i oświaty przyznano mu VIII rangę służbową, 23 XI 1907 – reskrytem ministra wyznań i oświaty przyznano mu (począwszy od 1 I 1908) VII rangę służbową, 18 VII 1912 – reskrytem Rady Szkolnej Krajowej przeniesiony w stan spoczynku na własną prośbę. 1920–1927 – profesor w Państwowym Gimnazjum Męskim im. Króla Jana Sobieskiego w Złoczowie: 28 XI 1920 – powołany przez Radę Szkolną Krajową do pracy nauczycielskiej od 1 XII 1920, od września 1926 – na własną prośbę nieczynny, 1 II 1927 – zwolniony na własną prośbę od pełnienia obowiązków służbowych i powtórnie przeniesiony na emeryturę.

6. Podróże naukowe. Dalszych podróży naukowych nie odbywał, jedynie wycieczki fizjograficzne po Galicji.

7a. Zakres badań botanicznych. Florystyka i etnobotanika.

7b. Liczba wszystkich publikacji botanicznych, miejsce opublikowania pełnej bibliografii

prac, wykaz ważniejszych prac. Opublikował 11 prac botanicznych i 1 – etnobotaniczną oraz 29 recenzji dzieł najczęściej botanicznych. Jego pełna bibliografia nie jest nigdzie opublikowana, niepublikowana – w posiadaniu autora niniejszego biogramu. Najważniejszych 10 prac: 1. 1879. Nowy przyczynek do flory lwowskiej. *Kosmos* 4: 461–462; 2. 1881. Rzadsze rośliny flory galicyjskiej, które w ciągu r. 1881 zebrał. *Kosmos* 6: 479–480; 3. 1882. Przyczynek do flory Galicji. *Kosmos* 7: 22–27, 135–144; 4. 1883. Przyczynki do flory Galicji względnie miasta Złoczowa i okolic tegoż. *Kosmos* 8: 18–21; 5. 1884. Przyczynek do flory Galicji, a względnie Buczacza i okolic. *Kosmos* 9: 13–25; 6. 1884. Wycieczki botaniczne w okolicy Złoczowa. *Kosmos* 9: 708–710; 7. 1888. Sprawozdanie z wycieczki botanicznej odbytej w Sierpniu 1886 r. nad prawy brzeg Bugu. Część II. *Spraw. Komis. Fizjogr. AU* [za 1887] 22: 7–11; 8. 1888. Przyczynek do flory Galicji. (Ein Beitrag zur Flora Galiziens). [W:] *Sprawozdanie Dyrekcji c.k. gimnazjum w Złoczowie za rok szkolny 1888*. Złoczów, nakł. funduszu naukowego, s. III–VII, 1–36; 9. 1891. Lekarskie własności roślin przeważnie dziko rosnących i techniczne zastosowanie tychże. [W:] *Sprawozdanie Dyrekcji c.k. gimnazjum w Złoczowie za rok szkolny 1891*. Złoczów, nakł. funduszu naukowego, s. 3–65; 10. 1894. Przyczynek do flory Galicji. Ciąg dalszy. [W:] *Sprawozdanie Dyrekcji c.k. Gimnazjum w Złoczowie za rok szkolny 1894*. Złoczów, nakł. funduszu naukowego, s. III–VIII, 1–21.

7c. Główne osiągnięcia naukowe. 1– Botanika. W pracach florystycznych podał wiele stanowisk gatunków roślin naczyniowych, często są to pierwsze notowania dla środkowej i wschodniej Galicji [patrz: p. 7b, poz. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10]. 2 – Etnobotanika. Opublikował spis 266 gatunków roślin wraz z podanymi zastosowaniami oraz własnościami na podstawie literatury oraz informacji zebranych od ludności wiejskiej podczas wycieczek w okolicach Buczacza, Przemyśla, Jarosławia i Złoczowa [p. 7b, poz. 9].

8. Działalność dydaktyczna, organizatorska

i kolekcjonerska. 1891 – założył w gimnazjum w Złoczowie herbarium roślin galicyjskich, w 1893 liczyło już 1100 gat. W gimnazjach uczył głównie: historii naturalnej w latach 1888, 1889, 1891–1911, przyrody – 1921/22–1925/26, matematyki – 1889, 1891–1895, 1897–1903, 1906–1909, 1911, 1921/22–1925/26, fizyki – 1889, 1892, 1894, 1896, 1903, 1905, 1908, 1909, 1921/22–1925/26, gimnastyki – 1893, 1897–1909, 1921/22–1923/24, oraz sporadycznie: języka ruskiego (ukraińskiego) – 1888, 1891–1893, kaligrafii w klasach ruskich – 1890, 1911, 1922/23, języka polskiego – 1888, języka niemieckiego – 1888, geografii – 1895, historii – 1895 [brak danych za 1904]. W latach 1896–1911 i 1923/24–1925/26 był zawiadowcą (opiekunem) gabinetu przyrodniczego.

9. Działalność w innych dziedzinach. Był członkiem Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych (jego Koła Stanisławowskiego), kilkakrotnie podczas wyborów wchodził w skład komisji skrutacyjnej i skontruującej, a w 1902 r. wygłosił podczas jednego z posiedzeń koła referat pt. „O tramwajach elektrycznych”. Był członkiem Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika w latach 1881–1885.

10. Ważniejsze godności i stanowiska w instytucjach, towarzystwach naukowych i redakcjach. [brak informacji].

11. Najważniejsze wyróżnienia i odznaczenia. Prezydium c.k. Rady Szkolnej Krajowej reskrytem z dnia 5 II 1895 r. (l. 14) przyznało mu pierwszy dodatek pięcioletni (kwinkwenalny), 5 II 1907 – reskrytem Rady Szkolnej Krajowej otrzymał czwarty dodatek kwinkwenalny [musiał również otrzymać drugi i trzeci dodatek pięcioletni, ale brak informacji na ten temat, brak również danych o jego innych wyróżnieniach czy odznaczeniach].

12. Inne informacje. Badania terenowe zaczął w 1873 po rozpoczęciu studiów na Uniwersytecie Lwowskim. Do 1882 prowadził je pod kierunkiem prof. T. Ciesielskiego w okolicach Lwowa, w 1882–1887 – już samodzielnie – w okolicach Buczacza i Złoczowa. Dwukrotnie jego badania terenowe finansowała Komisja Fizjograficzna Akademii Umiejętności:

1885 – florę terenów między Bugiem a Styrem (badania wspólne z Bronisławem Błockim – swoim kolegą z czasów studiów), 1886 – florę prawego brzegu Bugu od źródeł aż poza Dobrodwór. W ciągu następnych lat badał florę Przemyśla i Jarosławia, a przebywając od 1890 już stale w Złoczowie – florę okolic tego miasta. 4 i 5 VI 1892 odwiedził Złoczów Antoni Rehman (1840–1917) i razem z S. Truszem botanizowali m.in. w Górach Żulickich. Ostatnią pracę florystyczną S. Trusz opublikował w 1894 i być może kończyła ona jego działalność w tej dziedzinie. Utrzymywał kontakty m.in. z Edwardem Janczewskim (1846–1918), któremu posyłał z Buczacza ciekawsze okazy roślin, np. sasankę, w okresie, gdy E. Janczewski pracował nad mieszkańcami w rodzaju *Pulsatilla*. Interesował się również językoznawstwem, bliska mu była idea stworzenia języka powszechnego. W związku z tymi zainteresowaniami opublikował w 1888 r. własnym nakładem gramatykę sztucznego międzynarodowego języka Volapük stworzonego w 1879 przez niemieckiego księdza Johanna Martina Schleyera. Był wyznania greckokatolickiego.

13. Wykaz najważniejszych źródeł. Publikowane: I. Jezierski, 1899. *Historia gimnazjum złoczowskiego. (Dokończenie). Kronika zakładu za czas jego 25. letniego istnienia.* [W:] *Sprawozdanie Dyrekcji c.k. Gimnazjum w Złoczowie za rok szkolny 1899.* Złoczów, nakł. funduszu naukowego, ss. 69, cyt. s. 50 i 64; P. Köhler, 2002. *Botanika w Towarzystwie Naukowym Krakowskim, Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Umiejętności. Botany at the Academic Society of Cracow, Academy of Sciences and Letters and the Polish Academy of Sciences and Letters (1815–1952).* Studia i materiały do dziejów Polskiej Akademii Umiejętności. t. 2; *Muzeum (Lwów)* 1901 R. **17** s. 203, 1902 R. **18** s. 228, 1903 R. **19** s. 258; *Państwowe Gimnazjum im. Króla Jana Sobieskiego w Złoczowie. Sprawozdanie jubileuszowe 1873/4–1923/4.* Złoczów 1925, nakładem dyrekcji gimnazjum, ss. 65, cyt. s. 39, 41, 44 i 47; *Państwowe Gimnazjum im. Króla Jana Sobieskiego w Złoczowie. Sprawozdanie dyrekcji za rok szkolny 1925/26.*

Złoczów 1926, nakładem własnym, ss. 25, cyt. s. 3; *Państwowe Gimnazjum Humanistyczne Męskie im. Króla Jana Sobieskiego. Sprawozdanie dyrekcji za rok szkolny 1926/27*. Złoczów 1927, nakładem własnym, ss. 34, cyt. s. 3 i 5; E. Romer, 1900. *Dwudziestopięciolecie Polskiego Towarzystwa Przyrodników imienia Kopernika. Kosmos* 25: 263–365, cyt. s. 335; *Spis nauczycieli szkół średnich w Galicji oraz Polskiego Gimnazjum w Cieszynie*. Ułożył H. Kopia. Lwów 1909, ss. 167, cyt. s. 82; *Spis nauczycieli szkół wyższych, średnich, zawodowych, seminariów nauczycielskich oraz wykaz zakładów naukowych i władz szkolnych*. (red. Z. Zagórowski). Książnica Polska, Lwów–Warszawa 1924, cyt. s. 337; *Spis nauczycieli szkół wyższych, średnich, zawodowych, seminarjów nauczycielskich oraz wykaz zakładów naukowych i władz szkolnych*. (red. Z. Zagórowski). Książnica–Atlas, Warszawa 1926, s. 173; *VII. Sprawozdanie dyrekcji c. k. gimnazjum w Jarosławiu za rok szkolny 1891*. Jarosław, nakładem funduszu naukowego, s. 40–80, cyt. s. 43; *Sprawozdanie dyrekcji c.k. gimnazjum w Przemyślu za rok szkolny 1889*. Przemyśl, nakładem funduszu naukowego, s. 21–78, cyt. s. 22 i 25; ditto za 1890, s. 45–105, cyt. s. 48 i 50; *Sprawozdanie Dyrekcji c.k. gimnazjum w Złoczowie za rok szkolny 1888*. Złoczów, nakł. funduszu naukowego, s. 37–73, cyt. s. 41 i 62; ditto za 1889, s. 45–81, cyt. s. 69; ditto za 1891, s. 67–105, cyt. s. 70, 90–92; ditto za 1892, s. 79–104, cyt. s. 80; ditto za 1893, s. 31–64, cyt. s. 34 i 49; ditto za 1894, s. 23–70, cyt. s. 26; ditto za 1895, s. 51–84, cyt. s. 51 i 69; ditto za 1896, s. 39–75, cyt. s. 42 i 60; ditto za 1897, s. 43–76, cyt. s. 44; ditto za 1898, s. 47–80, cyt. s. 48; ditto za 1899, s. 70–101, cyt. s. 70; ditto za 1900, s. 25–62, cyt. s. 26 i 45; ditto za 1901, s. 46–77, cyt. s. 47; ditto za 1902, s. 77–107, cyt. s. 78; ditto za 1903, s. 25–62, cyt. s. 26; ditto za 1905, s. 25–72, cyt. s. 26; ditto za 1906, s. 17–69, cyt. s. 18; ditto za 1907, s. 23–78, cyt. s. 24 i 52; ditto za 1908, s. 27–87, cyt. s. 28 i 59; ditto za 1909, s. 23–74, cyt. s. 24; ditto za 1910, s. 47–102, cyt. s. 49; ditto za 1911, s. 61–116, cyt. s. 63; ditto za 1912, s. 1–57, cyt. s. 3;

ditto za 1913, s. 1–66, cyt. s. 6; *Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum im. Króla Jana Sobieskiego w Złoczowie za rok szkolny 1920/21*. Złoczów, nakładem funduszu Naukowego, ss. 28, cyt. s. 15; *Szematyzmy Królestwa Galicji i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim* [na poszczególne lata].

14. Materiały ikonograficzne. [nie odnalezem].

Piotr KÖHLER

LEKSYKON BOTANIKÓW POLSKICH

Dictionary of Polish Botanists

59. BOLESŁAWA (KAWECKA) STARMACH

1. Data i miejsce urodzenia i śmierci. Ur. 26 IX 1902, Jaworzno, pow. Chrzanów (ówcześnie: Wielkie Księstwo Krakowskie, Galicja), zm. 22 VIII 1965, Kraków.

2. Rodzina. Ojciec – Bolesław Kawecki, urzędnik, kierownik działu księgowości kopalni; matka – Krystyna z domu Abstorska; brat – Zbigniew Kawecki (1908–1981), zoolog, profesor

WSR w Krakowie i SGGW w Warszawie; mąż – Karol Starmach (1900–1988), światowej sławy fykolog oraz ichtolog i hydrobiolog, organizator naukowych placówek hydrobiologicznych i algologicznych w południowej Polsce, profesor PAN [ślub 2 II 1928 w Krakowie]; dzieci: syn – Janusz (ur. 1930), ichtolog, był dyrektorem Zakładu Biologii Wód PAN w Krakowie, córka – Danuta, zmarła podczas II wojny światowej w 1943 r.

3. Wykształcenie. Szkoła powszechna we Lwowie. 1913/1914–1920/1921 – szkoła średnia: kl. I–VII – Gimnazjum Realne Zofii Strzałkowskiej we Lwowie, kl. VIII – I Gimnazjum Państwowe Żeńskie w Krakowie [dawne Prywatne Gimnazjum Żeńskie J. M. Lewickich], 15 VI 1921 – matura tamże. 1921/1922–1924/1925 – studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Studium Pedagogiczne UJ zakończone egzaminem pedagogicznym.

4. Stopnie naukowe i dane bibliograficzne rozpraw. 11 V 1927 – doktorat z filozofii w zakresie botaniki na podstawie rozprawy: B. Kawecka, 1926. Zmienność pyłku wiesiołków (*Oenothera* sp. div.). Über die Veränderlichkeit des Pollens bei einigen Oenotheren. *Bull. Int. Acad. Polon. Sci. Lett., Cl. Sci. Math. Nat., Sér. B: Sci. Nat.* **1926**(5–6): 329–359; promotor: prof. Władysław Szafer, promocja na Wydziale Filozoficznym UJ. 7 XII 1933 – dyplom z biologii jako przedmiotu głównego i chemii z mineralogią jako przedmiotu dodatkowego Państwowej Komisji Egzaminacyjnej dla kandydatów na nauczycieli szkół średnich z językiem wykładowym polskim (1928–1933 – egzaminy). 8 V 1963 – kolokwium habilitacyjne na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UJ [z wykładu habilitacyjnego została zwolniona uchwałą Rady Wydziału BiNoZ UJ], 4 XII 1963 – uchwała Rady Wydziału BiNoZ UJ o nadaniu stopnia docenta w zakresie systematyki roślin ze szczególnym uwzględnieniem roślin niższych, rozprawa habilitacyjna: Grzyby pasożytnicze z Tatr. Les champignons parasites des Tatras. *Monographiae Botanicae* 1963 **15**: 153–294. 15 VII 1964 – Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego zatwierdziło nadanie stopnia naukowego docenta.

5. Przebieg pracy zawodowej. Na IV roku studiów pracowała zarobkowo w biurze [brak dokładniejszych danych]. 1 IX 1927 – 31 I 1928 – nauczycielka w gimnazjum w Zbylitowskiej Górze koło Tarnowa. 1 X 1929 – 30 IX 1932 – młodszy asystent w Zakładzie Botaniki im. E. Janczewskiego na Wydziale Rolniczym Uniwersytetu Jagiellońskiego. 1944–1945 – uczyła na tajnych kompletach w zakresie szkoły średniej. Nauczycielka [W:] 1 III 1945 – 31 VII 1950 – VII Liceum Ogólnokształcące im. A. Mickiewicza w Krakowie, 1 VIII 1950 – 31 VIII 1951 – VI Liceum Ogólnokształcące im. T. Kościuszki w Krakowie, 1 IX 1951 – 31 XII 1957 – II Liceum Ogólnokształcące im. Króla Jana III Sobieskiego w Krakowie, od 1 I 1958 urlopowana z pracy w szkolnictwie średnim i przeniesiona do pracy w szkolnictwie wyższym. Równocześnie: 1 IX 1952–1956/1957 – kontraktowy wykładowca na Wydziale BiNoZ UJ. Od 1 I 1958 do śmierci – Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie: początkowo – adiunkt, od 1 X 1964 – docent.

6. Podróże naukowe. 1958, 1960, 1962 i 1964 – do Bułgarii, Austrii i Szwajcarii.

7a. Zakres badań botanicznych. Palinologia i mykologia.

7b. Liczba wszystkich publikacji botanicznych, miejsce opublikowania pełnej bibliografii prac, wykaz ważniejszych prac. Opublikowała 28 prac. Bibliografia za lata 1956–1965 [W:] J. Jarowiecki, A. Przyboś (red.), 1970. *Bibliografia publikacji pracowników Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie (1946–1967)*. WSP, Kraków, ss. 263, cyt. s. 127. Publikacje mykologiczne (14) [W:] A. Skiergień, 1988. *Polska bibliografia mikologiczna. The Polish Mycological Bibliography. II (K–Ś)*. PWN, Warszawa, s. 241–598, cyt. s. 262 i 567–568. Pełna bibliografia jej prac [W:] J. Siemińska, 2006. Bolesława Kawecka-Starmachowa (1902–1965) – w 40 rocznicę śmierci. *Wiad. Bot.* **50**(1/2): 45–46. Najważniejsze prace, oprócz pracy doktorskiej i habilitacyjnej [opublikowane pod nazwiskami: Kawecka, Kawecka-Starmachowa, Starmachowa]: 1. 1925. Studja nad pyłkiem gruszy i jabłoni. Études sur le pollen des poiriers et des pommiers.

Bull. Int. Acad. Polon. Sci. Lett., Cl. Sci. Math. Nat., Sér. B: Sci. Nat. **1925**(9–10): 847–876; 2. 1935. Głównie i śniecie Polski. (Materiały do monografii). Część I. Głównie. (Die Brandpilze Polens. I. Teil. Ustilagineae). *Spraw. Komis. Fizjogr. PAU* [za 1933 i 1934] **68–69**: 117–176; 3. 1939. Głównie i śniecie Polski (Materiały do monografii). Część II. Śniecie. Brandpilze Polens. II. Teil. Tilletineae. *Spraw. Komis. Fizjogr. PAU* [za 1938] **73**: 147–223; 4. 1963. Kilka rzadkich głowni z Ziemi Polskich. Some rare smuts from Polish territories. *Fragmenta Floristica et Geobotanica* **9**(1): 151–153; 5. 1964. Grzyby pasożytnicze zebrane w Polanicy-Zdroju, Dusznikach i innych miejscowościach Ziemi Kłodzkiej (Dolny Śląsk). Les champignons parasitiques récoltés à Polanica, Duszniki et les autres localités du Bassin de Kłodzko (la Basse-Silésie). *Fragmenta Floristica et Geobotanica* **10**(1): 89–96; 6. 1964. Przygotowanie żywych pomocy szkolnych do lekcji botaniki w szkole średniej ogólnokształcącej. *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie* **21**: 117–144; 7. 1965. O dwu grzybach głowniowych w Polsce: *Farysia olivacea* (DC.) Syd. i *Ustilago tragopogonis-pratensis* (Pers.) Winter. Sur les deux charbons en Pologne: *Farysia olivacea* (DC.) Syd. et *Ustilago tragopogonis-pratensis* (Pers.) Winter. *Fragmenta Floristica et Geobotanica* **11**(3): 461–464 + tabl. 1–2; 8. 1965. Grzyby pasożytnicze występujące na porostach zebranych w Beskidzie Śląskim (Karpaty Zachodnie). Cz. I. Les champignons parasitiques des lichènes récoltés à Beskid Śląski (Carpates Ouest). I-ère partie. *Fragmenta Floristica et Geobotanica* **11**(4): 631–637 (współautor: J. Kiszka); 9. 1966. Grzyby pasożytnicze Krynicy i okolicznych gór (Beskid Sądecki). Les champignons parasitaires récoltés à Krynica et les montagnes qui l'entourent (Carpates Occidentales Polonaises). *Fragmenta Floristica et Geobotanica* **12**(4): 471–495; 10. 1967. Notatki mikologiczne z Ziemi Kłodzkiej. *Fragmenta Floristica et Geobotanica* **13**: 141–153 (współautor: J. Kućmierz).

7c. Główne osiągnięcia naukowe. 1 – Palinologia. Już w czasie studiów, w 1923, rozpoczęła prace nad pyłkiem w Zakładzie Botaniki im.

E. Janczewskiego pod kierunkiem prof. Kazimierza Roupperta (1885–1963), do którego szkoły naukowej należała w okresie pracy na UJ. Początkowo zajmowała się pyłkiem drzew owocowych: badała kiełkowanie ziaren pyłku różnych odmian grusz i jabłoni, wykazała wpływ niższych temperatur w okresie kwitnienia na liczbę kiełkujących ziaren, stwierdziła różnice w morfologii pyłku poszczególnych odmian [patrz: p. 7b, poz. 1]. Następnie badała pyłek wiesiołków (*Oenothera*): wykazała zależność między zmiennością pyłku cienkościennego a zmianami temperatury, stwierdziła, że pyłek grubościenny i pyłek zmarniały pojawiały się tylko w okresach spadku temperatury [patrz: p. 4 – praca doktorska]. Jej prace z tej dziedziny wzbudziły zainteresowanie palinologów, również zagranicznych. 2 – Mykologia. Grzybami głowniowymi zaczęła zajmować się po uzyskaniu doktoratu. Opublikowała dwuczęściową monografię głowni i śnieci Polski, w której podała informacje dotyczące 65 gatunków głowni i 77 gatunków śnieci oraz opisała dwa nowe dla nauki gatunki śnieci: *Entyloma crepidis* i *Tubercina lolii* [patrz: p. 7b, poz. 2 i 3]; po niedawnej rewizji oznaczeń okazało się, że jednak nie są to nowe gatunki, ale już wcześniej znane: pierwszy z nich to *Entyloma hieracii* Syd. et P. Syd. ex R. Ciferri, a drugi – *Urocystis bolivarii* Bubák et Gonz. Frag. Po rozpoczęciu pracy na WSP w Krakowie publikowała prace zawierające informacje o znalezieniu lub występowaniu ciekawszych gatunków grzybów (wraz z żywicielami) w różnych regionach Polski południowej [patrz: p. 7b, poz. 4, 5, 7, 8]. W pracy habilitacyjnej, prócz własnych zbiorów i obserwacji, uwzględniła większość dostępnych źródeł z literatury, stwierdziła na terenie Tatr 162 rodzaje i 640 gatunków grzybów pasożytniczych, podała topograficzne rozmieszczenie zebranych dotąd grzybów oraz zestawienie żywicieli wraz z ich pasożytami [patrz: p. 4 – praca habilitacyjna]. Opublikowała wykaz 224 gatunków grzybów pasożytniczych (poza hubami) zebranych w latach 1956–1964 na 182 gatunkach roślin żywicielskich wokół Krynicy i omówiła grzyby pasożytnicze występujące tam w poszczególnych

zbiorowiskach roślinnych [patrz: p. 7b, poz. 9]. Opublikowała wykaz zebranych w 1963 r. 157 gatunków grzybów pasożytniczych na 187 gatunkach roślin żywicielskich z terenu Ziemi Kłodzkiej [patrz: p. 7b, poz. 10].

Oprócz prac naukowych publikowała również – popularnonaukowe, m.in. *Biologia owoców i nasion* (1950), *Iwan Miczurin pionier nowych dróg nauki* (1950), *Ważniejsze choroby roślin i ich zwalczanie* (1950). W czasie II wojny światowej wydała poradnik *Sto potraw z ziemniaków* (trzy wydania: 1940, 1940 i 1942).

8. Działalność dydaktyczna, organizatorska i kolekcjonerska. W szkołach średnich uczyła biologii, a w gimnazjum w Zbylitowskiej Górze również chemii. 1952–1957 prowadziła ćwiczenia z metodyki nauczania biologii dla studentów UJ. Na WSP w Krakowie wykładała botanikę ogólną (1959/1960–1965), prowadziła ćwiczenia z systematyki roślin (1958/1959–1965), seminarium magisterskie z zakresu histologii (1964/1965), wycieczki botaniczne (1959/1960–1963/1964) i pracownię magisterską (1958/1959–1960/1961, 1962/1963–1965). Jej uczniem był Jan Kućmierz (obecnie prof. zw. dr hab. w Katedrze Ochrony Roślin na Wydziale Ogrodniczym Akademii Rolniczej w Krakowie) – pod jej kierunkiem napisał pracę magisterską i rozpoczął gromadzenie materiałów do planowanej rozprawy doktorskiej. W latach 30-tych XX w. zbierała grzyby pasożytnicze Beskidu Wyspowego. Zbiory te, wbrew wcześniejszym doniesieniom, nie zaginęły w czasie II wojny światowej. Dopiero przed kilku laty zostały odnalezione w dziale mykologicznym Zielnika Instytutu Botaniki im. W. Szafera PAN w Krakowie (KRAM). Obecnie nadal są tam przechowywane, nie są jeszcze wcielone. Po wojnie wznowiła zbiór materiałów. Przez ponad 30 lat prowadziła badania terenowe, gromadząc kolekcję grzybów pasożytniczych głównie Polski południowej. Kolekcja ta, zgodnie z życzeniem B. Starmachowej, została przekazana do Zielnika IB PAN w Krakowie (KRAM) i wcielono ją do zbiorów mykologicznych. Swą prywatną bibliotekę przekazała Janowi Kućmierzowi.

9. Działalność w innych dziedzinach. [nie działała].

10. Ważniejsze godności i stanowiska w instytucjach, towarzystwach naukowych i redakcjach. 7 X 1935 – powołana na współpracownika Komisji Fizjograficznej Polskiej Akademii Umiejętności [była współpracowniczką aż do rozwiązania Komisji Fizjograficznej w 1945]. 15 III 1957 – powołana przez Ministerstwo Oświaty na członka Komisji Programowej w Zakresie Biologii dla szkół średnich (funkcję tę sprawowała do śmierci). Od 1957 – należała do aktywu Ośrodka Biologii. 1963 – powołana przez Ministerstwo Oświaty na członka Komisji Programowej dla Studiów Biologii w Wyższych Szkołach Pedagogicznych. Od 1963 do śmierci była członkiem Komisji Odwoławczej w obrębie Komisji Dyscyplinarnej dla spraw studenckich na WSP. Należała do PTB od 1927, a do Związku Nauczycielstwa Polskiego od 1945.

11. Najważniejsze wyróżnienia i odznaczenia. [nie była wyróżniana ani odznaczana].

12. Inne informacje. Po wyjściu za mąż przeniósł się do Krakowa i zaprzestała na kilka lat pracy zawodowej. Po II wojnie światowej, w okresie zatrudnienia w szkolnictwie średnim miała ograniczone możliwości pracy naukowej ze względu na czasochłonne obowiązki dydaktyczne. Wydawała w tamtym czasie popularnonaukowe książeczki dla młodzieży. Przeniesienie na WSP w Krakowie dało jej możliwość ponownego rozwinięcia badań naukowych. Uczniowie wspominają ją jako osobę pogodną, życzliwą młodzieży, zawsze bardzo dobrze przygotowaną do zajęć dydaktycznych. Pochowana jest na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

13. Wykaz najważniejszych źródeł. Archiwalne: Archiwum Akademii Pedagogicznej w Krakowie – K-35/1 (Bolesława Starmach); Archiwum Państwowe w Krakowie (ul. Sienna) – Zespół „Prywatne Gimnazjum Żeńskie J. M. Lewickich w Krakowie”, sygn. GZL 5 „Protokół główny egzaminu dojrzałości, 1914–23”; Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego – S II 523 („Liber promotionum Universitatis Jagellonicae”,

1926–1932, nr 7435), S II 619 (Bolesława Starmachowa), S IV SOg 5 – „Protokoły posiedzeń Senatu UJ” (1963/64–1964/65, z dn. 29 I 1964, k. 28), WBiNoZ 169 (Bolesława Starmachowa), WF II 504 (Bolesława Kawecka), WF II 414 – „Wydział Filozoficzny, studentki zwyczajne”, 1924/1925, A–R. Publikowane: *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego* nr 7 (Warszawa, 15 VII 1964), poz. 45; P. Köhler, 2002: *Botanika w Towarzystwie Naukowym Krakowskim, Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Umiejętności. Botany at the Academic Society of Cracow, Academy of Sciences and Letters and the Polish Academy of Sciences and Letters (1815–1952)*. Studia i materiały do dziejów Polskiej Akademii Umiejętności, t. 2; M. Piątek, 2002. Nomenclatural and taxonomical notes on the smut fungi described by Bolesława Kawecka-Starmachowa. *Polish Botanical Journal* 47(2): 223–226; Z. Radwańska-Paryska, W. H. Paryski, 1995. *Wielka Encyklopedia Tatrzańska*. Wydawnictwo Górskie, Poronin, ss. 1555, cyt. s. 505; O. S. [O. Seidl], 1987. Kawecka-Starmachowa Bolesława (1902–1965). [W:] S. Feliksiak (red.), *Słownik biologów polskich*. PWN Warszawa, ss. 618, cyt. s. 254–255; J. Siemińska, 2006. Bolesława Kawecka-Starmachowa (1902–1965) – w 40 rocznicę śmierci. *Wiadomości Botaniczne* 50(1/2): 43–46; *Skład osobowy uczelni oraz spis wykładów i ćwiczeń. WSP w Krakowie* [za 1958/1959, 1959/1960, 1960/1961, 1961/1962, 1962/1963, 1963/1964, 1964/1965]; J. Suchmiel, 1944. *Udział kobiet w nauce do 1939 roku w Uniwersytecie Jagiellońskim*. Wydaw. WSP Częstochowa, ss. 292, cyt. s. 182; W. Szafer, 1973. *Wspomnienia przyrodnika. Moi profesorowie – moi koledzy – moi uczniowie*. Zakł. Narod. im. Ossolińskich, cyt. s. 172; [M. Tyrowicz (red.)], 1965. Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie w pierwszym piętnastolecu rozwoju 1946–1961. *Rocznik Naukowo-Pedagogiczny WSP w Krakowie* 18, ss. 403, cyt. s. 101. Informacje uzyskane od syna – prof. Janusza Starmacha i od prof. dr hab. Jana Kućmierza.

14. Materiały ikonograficzne. Archiwalne: Archiwum AP w Krakowie – K–35/1 (Bolesława Starmach); Katedra Ochrony Roślin na Wydziale

Ogrodniczym Akademii Rolniczej w Krakowie. Publikowane: [anonim], 1926. *XII Zjazd Lekarzy i Przyrodników Polskich. Album pamiątkowy*. Warszawa, fot. na s. 62. Zdjęcia w zbiorach syna – prof. dr hab. Janusza Starmacha.

Piotr KÖHLER

konsultacja:

prof. dr hab. Tomasz MAJEWSKI

KSIĄDZ JAN TWARDOWSKI O PRZYRODZIE

Priest Jan Twardowski about nature

Przyroda jest obszarem, na którym można uczyć obserwować i uczyć pytać.

Jan Twardowski

Przyrodników można podzielić, w przybliżeniu, na trzy co najmniej kategorie: tych, którzy poznają tajemnice przyrody głównie od strony teoretycznej, naukowej, tych, którzy zajmują się nią z praktycznego punktu widzenia i wreszcie tych, którzy po prostu przyrodę kochają, lubią ją obserwować i poznawać, obcując z czystej przyjemności z roślinami, zwierzętami i całą tak zwaną przyrodą nieożywioną.

Do tych ostatnich z pewnością zaliczyć należy księdza Jana Twardowskiego, zmarłego 18 stycznia 2006 r. w wieku 90 lat. Spośród współczesnych polskich poetów był on bez wątpienia jednym z najbardziej znanych i – co najważniejsze – szczerze lubianych. Jego wiersze tłumaczone były na bardzo wiele języków, nie tylko tych powszechnie używanych (angielski, niemiecki, francuski, rosyjski), ale również takich, jak esperanto, flamandzki czy hebrajski.

Zdaniem księdza Jana „wiersze to jeszcze jeden sposób mówienia do drugiego człowieka”. Mówił więc do nas o miłości, pięknie życia, także tego zwykłego, codziennego, o wierze w Boga i sprawach ostatecznych. Pisał prosto, zrozumiale dla wszystkich, aczkolwiek nie-

rzadko używał bardziej wyrafinowanych form, jak aforyzm i paradoks (Janko 2002). W tym tkwi siła jego poezji. „Obce mi są retoryka, dydaktyka i patos. Próbuje pisać wiersze, które nie byłyby manifestami. Lepiej niech nie nawołują i nie nawracają” (Twardowski 1999). „[Aby] nie zamykał się w budce poezji/ kiedy trzeba mówić najprościej” (*Do samego siebie*).

Znacząca część jego twórczości jest poświęcona przyrodzie, jej pięknu i zwykłej niezwykłości, drzewom, ziołom, ptakom i czworonogom. Wiersze te zawierają nie tylko encyklopedyczne niemal informacje, ale są także dowodem fascynacji autora różnorodnością świata.

Warto zatem przypomnieć polskim botanikom, na przykładzie kilku wybranych utworów, co i jak pisał książko-poeta o przyrodzie wierszem i prozą. Jak obliczono, w twórczości Twardowskiego do roku 2001, odnotowano około 400 motywów przyrodniczych (Ciesielska 2001). Pisał: „zachwyca mnie otaczający świat, jego kolor, dźwięk, zapach, różnorodność. Wracam do Linneusza, który nazywał po imieniu zwierzęta, ptaki, rośliny. [...] Świat jest naprawdę cudowny...” (Twardowski 1999).

O narodzinach swoich zainteresowań przyrodniczych książk Jan mówił tak: „Chodziłem do ogrodu botanicznego, robiłem zielniki, określałem kwiaty. Uczyłem się przyrody. Miałem profesora, który mnie do tego zachęcał, Władysław Kociejowski. Trafiłem na dobrych, starych przyrodników, którzy umieli spisywać rośliny, nazywać je, klasyfikować. Profesor Gustaw Wuttke, kiedy był już na emeryturze i miał czas, udzielał mi prywatnych lekcji i oprowadzał po Puszczy Kampinoskiej. Każde spotkane drzewo witał po łacinie i po polsku, zdejmując kapelusz. Opowiadał mi różne historie o drzewach. Bardzo kochałem przyrodę. Na każde letnie wakacje, nawet we wrześniu, jeździłem do folwarku brata mojej matki, w Druchowie koło Płocka. [...] Z urodzenia byłem wprawdzie mieszczuchem, ale uważałem się za wieśniaka” (Schmidt 2000).

Książk Twardowski lubił nazywać rzeczy po imieniu, określać, a więc w ten sposób oswajając i przybliżać. „Pierwszą czynnością intelektualną

Adama w raju było nazywanie drzew, kwiatów, ptaków i zwierząt po imieniu. Jak smutny byłby świat tak wieloraki i anonimowy. Przypominanie nazw stworzeń z jednej strony budzi zachwyt dla ich wielości i różnorodności, z drugiej każe się zdumiewać pracą przyrodników, którzy umieli je rozróżnić, opisać, ponazywać” (Twardowski 2000).

Chociaż daleki od – jak sam pisał – dydaktyki i nauczania, to jednak w swych utworach uczył nas patrzeć, widzieć i określać. W tym dostrzeganiu szczegółów, w tej wiedzy o drobiazgach, poeta podobny jest do mędrca-przewodnika, który delikatnie ujmując rękę czytelnika wprowadza go w swój własny świat mądrości, charakterystycznej dla tych, którzy żyją w zgodzie z naturą (Ciesielska 2001).

„Jak mamy patrzeć na ptaka, kwiat, trawę?

Na kwiaty, trawę, księżyc, buty, klamkę, na cały świat, trzeba patrzeć z radością.

Jaka jest trawa? – Miękka, delikatna, uginająca się, pokorna. Tymotejka – trawa świętego Tymoteusza ze skupionym kłosem, błyszcząca, tomka wonna, od której pachnie siano, drzączka o maleńkich sercowatych, drżących stale kłosach. [...] Trawa to cały las dla maleńkich stworzonek. Ile cudów jest w takiej trawie! Cykanie świerszcza, bańka rosy. Żuczek, który odczytuje kropki z biedronki. [...] Jagoda, która spada z koszyka przechodzącej gospodyni. Szczęcionogi pasikonnik, który gra, pocierając skrzydełkami (*Nie tylko o jeżach*).

Piękne są góry i lasy
i róże zawsze ciekawe
lecz z wszystkich cudów natury
jedynie pozajam trawę
Bo ona deptana niziutka
bez żadnych owoców, bez kłosa
trawo – siostrzyczko moja
karmelitanko bosa

Pamięci prof. Marii Dłuskiej (fragment)

Ludzi żyjących blisko przyrody książk Jan nazywa ciekawszymi, głębszymi, z którymi łatwiej się porozumieć, bo jest w nich „dużo zdrowej wrażliwości [...]”. Taki człowiek więcej widzi, więcej czuje, [...] odróżnia szczegóły,

skupia się na tym co konkretne i troszczy się o to. Myślę, że przez to jest bardzo ludzki” (Twardowski 2000).

Oto przykład jak bardzo ksiądz Jan cenil sobie realizm obserwacji: „Piszę to co widzę niczego nie zmyślam/ żurawiom rosną nogi wciąż szybciej niż skrzydła/ kruk buduje dwa gniazda by było na zmianę/ olcha czarna liście porzuca zielone/ stokrotka ma czasem płatków dziewięćdziesiąt osiem...” (Piszę).

W innym miejscu powiada: „Tak już jest, że dla mnie szczegół może być całym światem, żyjąc jednocześnie własnym życiem”. Umie dostrzegać to, co drobne, zwykłe, codzienne i potwierdza to w wierszu, pt. *Wielkie i małe*:

Ten chrabąszcz przedwojenny co stanął na głowie
i nie miał swego domu skoro mieszkał wszędzie
pies co skakał do Narwi i pływał zielony
szpak co wplatał w swe gniazdo całe pół stokrotki
choć dziób najpierw otwierał zamykając oczy
niezapominajka co krótko pamięta
bo kwitnie tylko od maja do czerwca
ciemne orzechy buku choć się wydawały
tak drobne że nawet Bóg się nie pomieści
smutny wybryk natury dziadek zakochany
i łaza tak samotna samiczka bez skrzydeł
Furtka którą patykiem olchy otwierałem
Szczegół nadaje wielkość wszystkiemu co małe

O otaczającej nas różnorodności roślin jest mowa, czy może raczej wręcz jej pochwała (?), w wierszu *Do świętej Tereski* (w przedostatniej linijce uczonym przyrodnikiem zostaje wymierzony delikatny, żartobliwy prztyczek!).

Ciemna pod powiekami święta Teresko
nie trzymaj stałe róż
oklepanych arystokratek
sztywnych jak wiersze na imieniny
pokaż nam leśny śnieżny zawilec
najmniejszy i nieostatni
jaskółcze ziele co leczy kurzajki
żółty żarnowiec znad morza
czerwoną smółkę jak lep na owady
przylaszczkę która z różowej staje się niebieską
wrotycz z zapachem na kilka metrów
bławatek jak wianek
nieustanny i krótki
wiosenną firlotę

połodowcowy biały siódmaczek
mleczce dla nieogolonych królików
gotyckie rdzawe szczawie
storczyk jak przystojnego pająka
i wszystkie inne jeszcze boże zielska
na liściach których słońce staje się pokarmem
tyle tego że nawet każdy uczony – niedouczony
zwłaszcza w lipcu kiedy wylażą maślaki i rydze

W wierszach księdza Twardowskiego można odnaleźć także zadumanie nad posłuszeństwem przyrody względem Boga. Zwierzęta i rośliny, nawet kamienie, poddają się woli Stwórcy, kochają go miłością czystą, prawdziwą, bez domieszki mądrości teologicznej, bez znajomości ewangelicznych prawd: „Przyroda uczy pokory i wielkości Boga” (Twardowski 2000).

Drzewa po kolei wszystkie niewierzące
ptaki się zupełnie nie uczą religii
pies bardzo rzadko chodzi do kościoła
naprawdę nic nie wiedzą
a takie posłuszne
nie znają ewangelii owady pod korą
nawet biały kminek najcichszy przy miedzy
zwykłe polne kamienie
krzywe łyza na twarzy
nie znają franciszkanów
a takie ubogie
nie chcą słuchać mych kazań gwiazdy

sprawiedliwe
konwalie pierwsze z brzegu bliskie więc samotne
wszystkie góry spokojne jak wiara cierpliwe
miłości z wadą serca
a takie wciąż czyste

Drzewa niewierzące

Ksiądz Twardowski cechowało arystotelesowskie wręcz zadziwienie tym co nas otacza: „człowiek nie powinien uciekać od zdumienia światem”. Jednakże, w przeciwieństwie do Stagiryty, nie usiłował dochodzić przyczyny obserwowanych zjawisk. Pozostawiał duży margines dla...tajemnicy, która stanowi o uroku ludzkiej egzystencji. Był zdania, że „nie należy dążyć [...] do zrozumienia wszystkiego. Trzeba umieć stanąć przed tajemnicą Boga, miłości, przyrody”. Dlaczego? Ponieważ „prawdziwy artysta nigdy niczego do końca nie dopowiada. [...] Bóg jako największy artysta nie dopowiedział pewnych

rzeczy do końca. Dzięki temu istnieje niesłyszany urok życia: jest miejsce na niepoznane, na niewidzialne. Wszelka próba usuwania tych niedomówień jest zubożaniem życia”. Dzięki temu przekonujemy się, że stwarzanie świata nie zostało zakończone!

Ksiądz Jana niepokoi to, że „człowiek odszedł od przyrody, odsunął się od swego naturalnego środowiska stał się mu obcy, wręcz wrogi.” Co jest tego powodem? „Nasz język stał się jałowy, wyzbyty [...] prawdziwego uczucia. Ogromną winę za to ponosi [...] przede wszystkim poezja, która przecież powinna być zwierciadłem duszy, a także jej oczyma... Dziś dominuje surowy biologizm.” Ale skoro już tak się stało, ksiądz-poeta deklaruje się jako obrońca przyrody, która „jest pamiątką raju, jest życiem, a chrześcijanina obowiązuje ochrona życia, a nie jego niszczenie. Drzewo, które czerpie soki z ziemi, człowieka obroni, nakarmi, napoi i ubierze. Raj był pełen drzew. Ludzie sami skazali się na wygnanie z raju. Można powiedzieć, że w dalszym ciągu opuszczamy raj.” (Twardowski 2000).

Ksiądz Jana Twardowskiego nie ma wśród nas. Żał, że odszedł, ale należy przypuszczać, że nawet on, dobry i pobłażliwy nie byłby zadowolony, gdybyśmy zanadto z tego powodu rozpaczali: „Nie opowiadajcie razem i osobno/ Że nie ma ludzi niezastąpionych...” (*Czas niedokończony*).

Na dwa dni przed śmiercią zwierzył się zaprzyjaźnionej z Nim aktorce, Annie Dymnej: „jestem już zmęczony, chcę do domu”. Zapewne teraz z domu niebieskiego patrzy ze swym nieśmiałym, dobrotliwym uśmiechem na naszą codzienną, ziemską krzątanię. A On... odpoczywa. W ostatnim podyktowanym już wierszu prosił Boga: „Zamiast śmierci/ racz z uśmiechem/ przyjąć Panie,/ pod Twe stopy/ życie moje,/ jak różaniec”.

Miejmy nadzieję, że zabrał ze sobą „pamięć ukochanych miejsc, roślin, ptaków, zwierząt, krajobrazów; wszystko to, co kochał.” W pięknym, prostym i wzruszającym wierszu zwraca się do drzew: „poproście Matkę Bożą abyśmy po śmierci/ w każdą wolną sobotę chodzili po

lesie/ bo niebo nie jest niebem/ jeśli wyjścia nie ma” (*Drzewa*). Zatem będąc w lesie rozglądajmy się pilnie wokoło. Kto wie, czy gdzieś między drzewami nie mignie przemijająca, lekko przygarbiona postać księdza-poety, który być może wytarguje sobie czasami u Stwórcy wolne od zajęć niebieskich soboty, aby na ziemi pospacerować pośród ukochanych drzew?!

Trudno zrozumieć, dlaczego zdecydowano, że ma być pochowany w monumentalnej Świątyni Opatrzności Bożej? On sam pragnął spocząć na cmentarzu powązkowskim, bliżej przyrody. Zawsze przecież cenił prostotę. Stąd zapewne takie oto życzenie kończące *Wiersz staroświecki*:

Aby się wszystko uprościło –
było zwyczajne – proste sobie –
by szpak pstrokaty, zagrypony,
fikał koziołki nam na grobie.

ŹRÓDŁA

- CIESIELSKA E. 2001. Motywy roślinne w poezji Jana Twardowskiego. *Acta Univ. Wratisl.* **2282**. *Język a kultura* **16**: 193–197.
- JANKO A. 2002. Dobra nowina według księdza Jana. W: J. TWARDOWSKI, Zgoda na świat. Wybór i wstęp Anna Janko, Prószyński i S-ka, Warszawa, s. 5–7.
- SCHMIDT M. 2000. Niecodzienne rozmowy z księdzem Janem Twardowskim. Prószyński i S-ka, Warszawa.
- TWARDOWSKI J. 1999. Rachunek dla dorosłego. Wyd. 3. Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa.
- TWARDOWSKI J. 2000. Nie tylko o jeżach. Myśli i opowieści o przyrodzie. Zebrała i opracowała Aleksandra Iwanowska. PIW, Warszawa.
- TWARDOWSKI J. 2002. Zgoda na świat. Wybór i wstęp Anna Janko. Prószyński i S-ka, Warszawa.
- TWARDOWSKI J. 2004. Posłaniec nadziei. Wybór Marta Hydzyk-Żmuda. Agencja Wydawnicza Ad oculos, Rzeszów.
- TWARDOWSKI J. 2004. Las. 53 drzewa i rośliny z polskich lasów. Rosikon Press, Izabelin–Warszawa i Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa.

Ludwik FREY